

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimas šalies regionuose

SANTRAUKA

Vilnius, 2020

Nacionalinis švietimo NVO tinklas, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2020

Tyrimą atliko: Alina Petrauskienė

Irena Žemaitaitė

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta įgyvendinant projektą „Naujoji švietimo paradigma konkurencinėmis sąlygomis“ (projekto kodas: 10.1.2-ESFA-K-917-03-0011), finansuojamą iš 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonės „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“.

Santrauka

Įgyvendinant projektą „Naujoji švietimo paradigma konkurencinėmis sąlygomis“ (projekto kodas: 10.1.2-ESFA-K-917-03-0011), finansuojamą iš 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonės „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“, atliktas tyrimas „Neformaliojo švietimo įgyvendinimas šalies regionuose“.

Nagrinėjamo klausimo aspektu buvo formuluojamas probleminis klausimas – kaip šalies regionuose įgyvendinamas neformalusis suaugusiųjų švietimas?

Tyrimo objektas – neformalusis suaugusiųjų švietimas savivaldybėse.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi savivaldybėse situaciją ir plėtros perspektyvas, remiantis subjektyvia atsakingų savivaldybių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti suaugusiųjų neformaliojo švietimo poreikius ir jų tenkinimą.
2. Išryškinti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi prieinamumą.
3. Išskirti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi programų kokybės vertinimo įgyvendinimo perspektyvą.
4. Suformuluoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros rekomendacijas.

Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas fokus grupės metodas. Tyrime dalyvavo 10 Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatorių iš skirtingų Lietuvos savivaldybių. Duomenų analizei pasirinkta kokybinė turinio analizė.

Tyrimas atskleidė, jog neformaliojo suaugusiųjų švietimo (NSS) įgyvendinimas šalies regionuose koordinatorių yra atpažįstamas kaip sudėtingas procesas, priklausomas nuo vietos savivaldybės ir (ar) bendruomenės konteksto ir veiksmų. Koordinatoriams NSS įgyvendinimas suprantamas kaip suaugusiųjų mokymo(si) veiklų planavimas ir organizavimas, informavimas ir sklaida, stebėseną ir vertinimas, kokybės užtikrinimas. Minėtų veiklų vykdymas realybėje patiria sunkumų dėl NSS sampratų įvairovės, kai politikai, savivaldybių atstovai ir koordinatoriai, atskiros gyventojų – mokymų dalyvių – grupės remiasi skirtingomis nuostatomis ir supratimu. Politikai linkę NSS įgyvendinimą sieti su profesiniu švietimu – profesinių kompetencijų tobulinimu, o fokus grupės dalyviams – regionų koordinatoriams NSS – iš bendruomenių iniciatyvos kylančios gyventojų grupių

edukacinės ir užimtumo veiklos, gyventojams – neaiškios ir ne pirmosios svarbos paslaugos. NSŠ atpažįstamas koordinatorių kaip chaotiškas reiškinys, kuris tarsi pats savaime kinta keičiantis gyventojų kartai, jų poreikiams, interesams ir įgyvendinimo galimybėms. NSŠ – veiklų chaosas, kurį sunku koordinatoriams suvaldyti, priklausomas nuo nuolat besikeičiančios valdžios šalyje ir savivaldybėse sprendimų ir finansavimo garantijų.

NSŠ įgyvendinimo sudėtingumą lemia probleminis neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimas ir nustatymas, gyventojų mokymosi poreikių tyrimų atlikimas. Būtina NSŠ savivaldybėse kasmetinio planavimo sąlyga – suaugusiųjų mokymosi poreikių nustatymas, tačiau kviesiniams tyrėjams nepakankamai išmanant NSŠ sampratą ir stokojant gebėjimo apie tai komunikuoti su gyventojais, kyla rizika, kad gyventojų poreikių tyrimai bus atlikti nepakankamai gerai. Kitos poreikių nustatymo rizikos – gyventojų apklausos nutolusiose nuo miesto kaimiškose bendruomenėse organizavimo problema, susijusi su pasiekiamumo (transporto) kaštais, taip pat nuolat ir greitai besikeičiantys gyventojų poreikiai, kuriuos sunku apčiuopti, nes tai priklauso nuo skirtingų suaugusiųjų amžiaus grupių ir interesų, įvairių pomėgių, gyvenamosios miesto ar kaimo vietovės, metų laiko.

Koordinatoriai masinio neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimo regionuose sudėtingumą sieja su tęstinių mokymų, suplanuotų „viršuje“ (ministerijoje), nuleidimu regionams įgyvendinti, neįvertinus atskiro regiono ar savivaldybės gyventojų poreikių. Patiriamos tokių mokymų organizavimo rizikos – mažas mokymų dalyvių skaičius kaimiškose bendruomenėse, sudėtingas gyventojų atvykimas į mokymus ir lektoriaus prisikvietimas į nutolusias kaimo bendruomenes. Gyventojų dalyvavimo mokymuose masiškumas yra iliuzinis arba „popierinis“, nes realybėje užtikrinti suaugusiųjų gyventojų tęstinį masinį mokymąsi yra sudėtinga, išskyrus atvejus, kai į mokymus gali būti pakviesti trečiojo amžiaus universiteto dalyviai – vyresnio amžiaus suaugusieji. Koordinatorai pyksta ir jaučiasi bejėgiai, kai savivaldybėse patvirtinti NSŠ – suaugusiųjų mokymosi – planai nėra įgyvendinami, kai nepaisoma regionų gyventojų mokymosi poreikių ir organizuojami Europos Sąjungos finansuojami masiniai mokymai, kurių įgyvendinimo iššūkiai valdininkams menkai rūpi.

Problemiškas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo šalies regionuose kokybės vertinimas siejamas su vietos savivaldybės situacija ar kontekstu, kai suaugusiųjų mokymo veiklos planuojamos be finansavimo garantijų arba gyventojų mokymui skiriami

minimalūs resursai, kai pasitelkiama savanorių lektorių pagalba. Esant neapibrėžtam suaugusiųjų mokymų finansavimui, suaugusiųjų mokymų kokybės vertinimas nėra formalizuojamas, neaiškūs kokybės vertinimo kriterijai. Manoma, kad savivaldybės turėtų būti įgalintos priimti sprendimus dėl suplanuotų suaugusiųjų mokymosi programų / veiklų finansavimo, įgyvendinimo ir kokybės vertinimo, juolab kad NSŠ įstatyme yra nurodyta užtikrinti vykdomų programų / mokymų kokybę.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – suaugusiųjų nuolatinio mokymosi – įgyvendinimo šalyje perspektyva, remiantis šio tyrimo duomenų analize, siejama su gera regionų koordinatorių veikla ir suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančiomis strategijomis. Dabar ir ateityje koordinatoriai matomi kaip turintys atitinkamą išsilavinimą ir etatinį darbo krūvį darbuotojai, nepailstantys neformaliojo suaugusiųjų švietimo entuziastai, įgalinti atlikti savo vaidmenis – idėjų generatorių ir paslaugų teikėjų, mugių, projektinių veiklų iniciatorių ir įgyvendintojų, planuojančių NSŠ veiklas ir stebinčių jų įgyvendinimą, taip pat ieškančių lektorių suaugusiųjų mokymams vesti, siekiančių priklausyti koordinatorių grupei, skleisti informaciją ir ja dalytis. *Mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo vaidmuo* – mokymų organizavimas, pasitelkiant miesto universitetų lektorius savanorius, vietos mokyklų mokytojus savanorius ir gimnazistus, taip pat mokymų organizavimas, įvertinus palankias dalyvavimui aplinkybes, pritaikytas dirbančių suaugusiųjų ir vyresnio amžiaus žmonių grupėms. *Organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetu palaikytojas* siekia išplėsti suaugusiųjų mokymų ir užimtumo veiklų įvairovę ir tęstinumą, bendradarbiauti buriant bendruomenės ir trečiojo amžiaus universiteto dalyvių grupes, pritraukti norinčius mokytis ir dalyvauti bendruose renginiuose. *Mokymosi bendruomenių telkėjas* ieško vietos NSŠ paslaugų teikėjų ir juos buriantis, siekiantis patenkinti įvairių gyventojų grupių mokymosi ir užimtumo poreikius, skatinantis ir aktyvinantis bendruomenės įgyvendinti naudingas edukacines veiklas. *Mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojas* išklauso gyventojų pastebėjimus apie mokymų kokybę tiesiogiai ir atsiliepiantis į jų pageidavimus, organizuojantis mokymų dalyvių refleksijas ir pripažįstantis dalyvių nuomonę.

Išryškintos suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančios strategijos, padedančios patenkinti suaugusiųjų mokymosi poreikius, burti, išlaikyti ir plėsti besimokančiųjų grupes ir tęstinį mokymąsi. *Patyriminis ir praktinę taikomąją naudą turintis mokymas(is)* patenkina suaugusiųjų mokymosi poreikį, susijusį su naudos bei pritaikomumo

kasdieniame gyvenime čia ir dabar suvokimu (informacinių technologijų, psichologijos, kaminų priežiūros, rankdarbių, papuošalų, keramikos, tapybos, šokių, užsienio kalbų, verslumo ugdymo mokymai pritraukia gausias dalyvių grupes, kai mokymosi rezultatai – produkcija – panaudojama ir kaip pragyvenimo šaltinis, kaip inspiracija tęstiniam mokymuisi, kuriant šeimos verslą ar kitą individualią veiklą. *Bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimas* padeda saugiai jaustis ir prasmingai praleisti laiką žmonių grupėje, kartu įgyti žinių, susipažinti su kitais ir mokytis vieniems iš kitų. *Lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimas* ir diskusijų forumų su regiono / kaimo gyventojais organizavimas pritraukia gausias žmonių grupes. Tai išbandyta ir pasiteisinusi strategija, kai politiškai neangažuoti žymūs žmonės diskutuoja ir veda paskaitas įvairiomis istorijos, kultūros ar kitomis temomis. *Jaunų savanorių kaip senjorų mokytojų pritraukimo strategija* pasiteisina organizuojant užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo senjorams mokymus ir kuria gražius ir neformalius santykius tarp kartų. *NSŠ mokymų rezultatų sklaida* – viešas pasidžiaugimas mokymosi rezultatais, siekiant bendruomenės narių suartėjimo, organizuojant mokymosi rezultatų, produktų demonstravimą vietos bendruomenei, draugams, kaimynams, artimiesiems, taip skatinant suaugusiuosius prisijungti prie besimokančiųjų grupių. Pasirenkami mokymų sklaidos būdai, įvertinant suaugusiųjų amžiaus grupes ir skelbiant informaciją tiesiogiai ar kitais prieinamaisiais būdais (elektroninėje erdvėje, socialiniuose tinkluose, bažnyčioje, poliklinikoje, bibliotekoje, vietos laikraštyje).

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimo skirtingumą ir jų tenkinimo sudėtingumą. Vienais atvejais neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai siejami su vietos bendruomenėse kylančiais mokymosi norais, pageidavimais ir iniciatyvomis, kurie fiksuojami taikant poreikių tyrimų, duomenų rinkimo instrumentus, kitais atvejais tai nuolat ir greitai kintantys, įvairūs ir sunkiai apčiuopiami bei nustatomi suaugusiųjų grupių norai, interesai, kurie priklauso nuo skirtingo amžiaus ir pomėgių, lyties, metų laiko. Dar kitu atveju neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai – tai šalies politikų strateginėse programose apibrėžti ir numatyti įgyvendinti dirbančių gyventojų profesinio mokymo ar kvalifikacijos kėlimo interesai.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių tenkinimas – dalyvaujančių darbo rinkoje suaugusių ir vyresnio amžiaus žmonių – senjorų – mokymo įgyvendinimas, kuris vykdomas kaip darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, gyventojų verslumo ugdymas,

bendruomenės telkiantis mokymas, studijavimas trečiojo amžiaus universitete, neformalių organizuotų gyventojų grupių edukacinės laisvalaikio bei užimtumo veiklos.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumas įvairioms regionų gyventojų grupėms yra skirtingas, jis priklauso nuo politinių šalies, miesto ir regiono savivaldybių sprendimų, susijusių su NSŠ programų finansavimu ir įgyvendinimu, NSŠ paslaugų teikėjų įvairove ir pasiūla, tenkinančia skirtingus suaugusiųjų grupių mokymosi poreikius. NSŠ prieinamumas, kaip šalies gyventojų gerovę gerinanti sąlyga, yra netolygus skirtinguose regionų miestuose ir kaimiškose bendruomenėse, neapibrėžtas finansavimo ir programų įgyvendinimo koordinavimo garantijomis. Kai kuriose savivaldybėse nėra užtikrinamas suplanuotų NSŠ veiklų finansavimas, nėra etatinės koordinatoriaus pareigybės arba NSŠ funkcija yra antraeilė, papildoma kažkurio savivaldybės pavaldumo institucijos švietimo darbuotojo funkcija. NSŠ įgyvendinimas yra chaotiškas, fragmentiškas ir momentinis, vykdamas ministerijų „nuleistus“ ES fondų finansuojamus NSŠ projektus. Atskirų miestų savivaldybėse NSŠ paslaugų gyventojų grupėms prieinamumą siekiama gerinti pasitelkiant įvairius regiono paslaugų teikėjus (trečiojo amžiaus universitetus, visuomenines organizacijas ir klubus, profesines akademijas ir bendrijas, NVO ir kt.), etatinius savivaldybių koordinatorius, savanoriškas bendruomenės narių iniciatyvas planuojant, rengiant ir įgyvendinant nacionalinius ir tarptautinius NSŠ projektus.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumo įvairioms gyventojų grupėms didinimas siejamas su savivaldybių koordinatorių įgalinimu atlikti *suaugusiųjų mokymosi poreikių transliuotojo, mokymų planavimo ir įgyvendinimo lyderio, mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo, organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetais palaikytojo, mokymosi bendruomenių telkėjo, mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojo vaidmenis.*

Pripažįstamas NSŠ mokymų programų kokybės vertinimo aktualumas, tačiau tai įgyvendinti realybėje yra problemiška tais atvejais, kai NSŠ programa įgyvendinama be finansavimo garantijų ar sutelkiant minimalius finansavimo išteklius savanoriškomis bendruomenės narių pastangomis. Mokymų kokybės vertinimas siejamas su mokymosi dalyvių poreikių atliepimu ir jų dalyvavimu vertinant NSŠ renginių ar mokymo paslaugų kokybę, mokymosi rezultatų naudingumą ir pritaikomumą realiame žmonių gyvenime, bendrystės mokantis palaikymą. Mokymosi kokybė atpažįstama, kai įvairiuose mokymuose aktyviai ir savanoriškai dalyvauja įvairios gyventojų (dirbančių ir senjorų) grupės: IT

mokymai, užsienio kalbų mokymai, sveikatos stiprinimo ir psichologijos mokymai, verslumo mokymai, užimtumo ir laisvalaikio edukacinės veiklos, kai palaikomas nuolatinis ir tęstinis gyventojų mokymasis ir tokių paslaugų įvairovė.

Suaugusiųjų mokymosi kokybė siejama su mokymosi dalyvių pasitenkinimu ir besimokančiųjų savanorišką tęstinį dalyvavimą skatinančiomis strategijomis: *patyriminiu ir praktinę taikomąją naudą parodančiu mokymu(is); bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimu; lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimu; jaunų savanorių lektorių kaip senjorų mokytojų pritraukimu; NSŠ mokymų rezultatų sklaida.*

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimas regionuose patiria sunkumų, kai nėra aiškios NSŠ įgyvendinimo sampratos, kai NSŠ poreikių nustatymas yra problemiškas, kai siekiama masinio gyventojų dalyvavimo NSŠ programose, ignoruojant atskiro regiono gyventojų poreikius ir įgyvendinimo kontekstą, kai neaiškūs NSŠ kokybės vertinimo kriterijai.